

**HELDEN
2011**

VOOR DE **REDDENDE ENGEL** VAN RIO

In Rio de Janeiro liep Gijs Wanders de marathon, begeleid door tien jongens: voormalige drugsoldaten. Dankzij de Nederlander **Nanko van Buuren** kregen zij een tweede kans.

Tekst Gijs Wanders | Foto's Media Guide en Dorien Boxhoorn

Nanko van Buuren is benoemd tot ereburger van Rio vanwege zijn moed en inzet

Een filmdecor, daar doet het nog het meest aan denken. In de ochtend-schemering tekenen zich de silhouetten af van lopers die hun spieren aan het losmaken zijn. Hier, op het strand, ga ik zo, om half acht, mijn 25ste marathon lopen. In Rio de Janeiro. Stad van samba en krottenwijken, van carnaval en criminaliteit.

In een karavaan van touringcars en stadsbussen zijn we naar de start gebracht. Vijfduizend marathonlopers. In een rit van 42 kilometer, in een bijna rechte lijn, zonder Rio te verlaten. Oude wijken,

nieuwe wijken. Mensen op weg naar hun werk. Rumoerige terrassen. Vijf uur in de ochtend. Rio slaapt nooit.

Ik speld mijn startnummer op en dubbelstrik mijn veters. Ik voel de warmte op mijn huid. Het is winter in Brazilië, maar daar trekt de zon zich niets van aan. De hoge temperaturen en de klamme lucht baren zelfs lokale lopers zorgen.

Ik stuur een sms'je naar Nanko van Buuren, de Nederlander die inmiddels zo veel jaren in Rio werkt dat de stad zijn thuis is. Hij zit samen met de jongens die me naar de finish zullen begeleiden, vast in het verkeer. Ze lopen ieder een deel van de afstand met me mee. Dat is mijn doel hier in Rio: aandacht vragen voor deze jongens, voormalige drugsoldaten, en voor het

fantastische werk dat Van Buuren voor ze doet. Hun levensverhalen (zie kaders) relativeren al het ongemak dat ik tijdens een marathon ervaar. Ik hoop dat ze er op tijd zijn.

De lopers stellen zich in het startvak op. De eerste helikopter komt aangevlogen, cameramensen nemen hun posities in, politiemannen op motoren zetten het parkoers af. De wedstrijd komt live op tv.

DE MARATHON VAN RIO DE JANEIRO is de populairste van het land. In vier jaar tijd is het aantal deelnemers verdubbeld naar twintigduizend, de halve marathon en familierun (6 kilometer) meegerekend. 'Een van de tien beste marathons ter wereld', juicht *Globo* met gevoel voor over-

Mijn doel tijdens de marathon van Rio de Janeiro is aandacht vragen voor de jongens die uit de drugshandel zijn gestapt

PAOLO (30) >

'IBISS is alles voor me. Daarom loop ik mee. Ik begeleid jongens die net als ik uit de drugshandel zijn gestapt. Als we moeilijk aan fondsen voor onze projecten kunnen komen, maak ik me zorgen. Ik wil niet terug naar mijn oude leven. Kijk naar al mijn littekens. In een vuurgevecht zijn vijf van mijn vrienden gedood. Ze vielen boven op me. Toen de politie ze wegsleepte, ontdekten ze dat ik nog leefde. Ze keken alsof ze een geest zagen en renden weg. Zo ben ik ontkomen.'

RAFAEL (23) > 'Ik assisteer onderwijzers op de basisschool en praat met de kinderen over goed en kwaad. Op mijn dertiende werd ik lid van een drugsbende. Ik had geld nodig om te overleven. Uiteindelijk ben ik opgeklimmen tot lijfwacht van de drugsbaas. Mijn ouders hebben daar veel verdriet van gehad. Ze waren bang me te verliezen. Op mijn achttiende stapte ik er uit. Veel vrienden van me waren toen al omgekomen. Ik wilde leven. De bende probeert me nog altijd terug te halen. Ze bieden vijf keer zo veel als ik nu verdien, maar ik bezwijk niet. Ik wil een gezin stichten.'

THIAGO (26) >

'Ik geef voetbaltraining aan jongens tot achttien jaar. Ik ben uit de drugs wereld gestapt vanwege het geweld. Zo sloegen ze eens de benen stuk van een jongetje dat alleen maar lastig was. Als je er iets van zei, was jezelf aan de beurt. Ik was vaak bang. Nu kan ik weer veilig over straat. Mijn zoontje is vier maanden oud. Ik hoop dat hij een beroemde voetballer wordt.'

Gijs Wanders met twee van zijn begeleiders in oranje shirts

drijving. Snelle tijden worden er immers niet geboekt en grote namen ontbreken. Misschien is de krant opgelucht dat Rio nu eens positief in het nieuws komt. Geen verhalen over sociale ongelijkheid en bloedige veldslagen tussen drugsbendes en veiligheidstroepen. Gewoon, een mooie marathon. Volgens de organisatie opent de marathon de poort naar een nieuw tijdperk, met het WK voetbal in 2014 en de Olympische Spelen in 2016. Goed voor toerisme en economie. Ook nu zijn de hotels volgeboekt. Bijna de helft van de deelnemers komt van buiten de stad, een enkeling van over de grens.

IN DE VERTESTAAT een grote man te zwaaien. Hij wordt omringd door jongens in oranje hemdje. Een last valt van me af. Het is Van Buuren. We hebben nog maar enkele minuten voor een groepsfoto. De jongens wensen me succes. Ik sprint naar het startvak en ben net op tijd voor het Braziliaanse volkslied. Het wordt massaal meegezongen, met de hand op het hart. Het startschot gaat verloren in het gejuich. Als ik onder de ereboog doorloop, voel ik alles tintelen. Zo vaak was er onzekerheid over mijn deelname in de aanloop naar de marathon. De operatie van

twee maanden geleden, de vermoeidheid na de narcose. Weg snelheid, weg duurvermogen. En dan was er ook nog die pijnlijke knie en die slijmbeursontsteking in mijn heup. Elke dag nam de twijfel meer toe. Moest ik de marathon uit mijn hoofd zetten? Ik lag er wakker van. Een project naar mijn hart dreigde in rook op te gaan: hardlopen met ex-drugsoldaten. Jongens zonder perspectief op werk, die van Van Buuren en zijn IBISS Foundation (het Braziliaans Instituut voor Ontwikkeling in de Sociale Gezondheidszorg) een tweede kans hebben gekregen, na een leven in de drugshandel.

In Nederland had ING mij een stapel hardloopshirtjes voor de jongens meegegeven. Het personeelsfonds van de bank had vierduizend euro aan IBISS gedoneerd. Ik kon onmogelijk nog afhaken. En dus loop ik hier, in de Braziliaanse zon, geflankeerd door ex-drugsoldaten. Ik liep marathons in Utah en Stockholm, in Kaapstad en New York, maar deze in Rio is de meest

bijzondere van allemaal. Heel even zweef ik. De warmte dwingt mij terug naar de realiteit. Ik controleer mijn hartslag. Die schiet al in de eerste kilometers omhoog. De dag is nog maar net begonnen en het is al 24 graden. Ik moet gas terugnemen.

IK ONTMOETTE DE JONGENS voor het eerst op het kantoor van IBISS. Ze hebben een goede conditie, maar ze zijn geen duurlopen gewend. Ze voetballen voornamelijk. Ik probeerde ze gerust te stellen: 'Ik ben ziek geweest, dus mijn tempo is slechts tien kilometer per uur.' Ik nam ze mee naar buiten. We draafden tweehonderd meter om de snelheid te proeven. Zelfs de avond bleek zwoel. Zweetdruppels parel-

Kilometer na kilometer trekken we langs het strand. Supporters zien we daar weinig. Een enkele vroege badgast ziet toe hoe wij zwoegen in de zon. Surfers beleven hun eigen geluk in de verte. Voor mij

een *wave* van voor naar achter door. De ambulance, ver achter ons, zal zo snel worden bereikt. Even later zie ik een wit weggetrokken vrouw langs de weg. Andere lopers ontfermen zich over haar. Onwillekeurig denk ik weer aan hoe ik me zelf voelde, nog maar een paar weken terug. Freek van der Kolk, fysiotherapeut in Amsterdam, wist toen raad. Met sportvasten kon hij me sterker maken: een kuur van tien dagen waarbij het lichaam afkickt van suikers (vaak de oorzaak van klachten) en energie haalt uit vetverbranding. Zo zou ik sterk worden voor een duurprestatie als de marathon. Van der Kolk baseerde zijn optimisme op eigen ondervinding en op ervaring van top-

De jongens zijn geen duurlopen gewend, maar gelukkig is er aan verzorging geen gebrek

den op onze voorhoofden. De marathon zelf heeft gelukkig veel waterposten. Vrijwilligers reiken koud water aan, in met folie afgedekte drinkbepers. Nergens geduw en gegraai. Sportdrink en tubes gel zijn ook verkrijgbaar. Aan verzorging geen gebrek.

lopen twee mannen blijmoedig op blote voeten over asfalt en keien, maar ook over hinderlijke afremblokjes voor het verkeer. De chip hebben ze om hun enkels gebonden. Zo kan het ook. In de verte wordt om hulp geroepen. Het hele looppeloton geeft de kreet *ajuda!* als

sporters. Ik greep de kans aan. De kuur was een training op zich, maar de minimale maaltijden (soms niet meer dan drie halve glaasjes vruchtensap per dag) hadden effect. Want hier loop ik, vol zelfvertrouwen. En ik geniet van de schoonheid om me heen. Ik mis alleen muziek.

Nanko van Buuren

Hij wordt wel de Reddende Engel van de favela's van Rio de Janeiro genoemd. Nanko van Buuren (61), geboren in het Groningse Eenrum, werkt er al meer dan 23 jaar. Hij kan niet accepteren dan de vele honderdduizenden favela-bewoners worden buitengesloten. Dus probeert hij vooral de kinderen en jongeren perspectief te geven. Met onderwijs, werk, sportontwikkeling en andere activiteiten wil hij ervoor zorgen dat ze niet in de criminaliteit of prostitutie belanden. Talentvolle jongeren worden geschoold tot leiders van hun gemeenschap. Een van de projecten is *Soldados nunca mais* ('Nooit meer soldaten'). Jongeren die als soldaat hebben gewerkt voor drugscommando's krijgen een tweede kans in hun leven. Van Buuren moet daarvoor regelmatig onderhandelen met drugsbazen. Hij laveert als directeur van IBISS (het Braziliaans Innovatie Instituut op het gebied van de Sociale Zorg) voortdurend tussen drugsbendes, vijandige politie, corruptie en bureaucratie. Vanwege zijn moed en inzet is hem het ereburgerschap van de staat Rio de Janeiro toegekend. Hij kan rekenen op de sympathie en vriendschap van staatshoofden en popsterren als Bono en Madonna. De IBISS Foundation heeft vijftig projecten onder haar vleugels en telt ruim tweehonderd medewerkers. De organisatie krijgt steun van de Braziliaanse overheid. In Nederland werft IBISS fondsen voor het werk van Van Buuren.

Een enkele strandhouder heeft de volumeknop open gedraaid, maar nergens klinken opzweepende ritmes. Ondertussen stijgt de temperatuur naar 28 graden. Gebronsde en gespierde lichamen komen voorbij, schoonheden flaneren langs het strand. Ik dwaal af en raak verstrikt in losgerukte afzetlinten. De aflossingspunten van de jongens van Van Buuren kan ik niet missen. Ze worden gemarkeerd met de Nederlandse vlag.

NA 22 KILOMETER laten we het strand achter ons. De weg gaat landinwaarts en loopt

omhoog. Een tegenvaller. Ik had wel een hoogtekaartje van het parkoers gezien, maar deze klim stond daar niet op. Ik verklein mijn pas en zet me schrap. Gelukkig vind ik na twee kilometer verkoeling in een lange en vaag verlichte tunnel. In het duister zwelt opzweepende muziek aan. Op de muren worden met laserstralen hardlopers en klappende toeschouwers geprojecteerd. De animaties zijn indrukwekkend. Wat een vondst. De echte klim wacht op 28 kilometer. De weg slingert langs een heuvel omhoog. Verrukt wijzen de jongens die me bege-

<p>LUIZ CARLOS (26) > 'Ik organiseer voetbaltoernooien in het weekend. Ook ben ik vaak scheidsrechter. Ze respecteren mij. In de drugshandel verdiende ik veel geld. Het had geen waarde voor me. Ik gaf het meteen weer uit. Nu heb ik een vast inkomen en spaar ik. Veel jongens die ik ken zijn doodgeschoten. Toen mijn beste vriend omkwam, had ik veel verdriet. Ik dacht: zo wil ik niet verder. IBISS gaf me een tweede kans.'</p> 	<p>GEOVANI (26) > 'In de drugswereld had ik geen angst. Je went eraan. Mijn familie probeerde me er weg te halen. Mijn broer, die een hoge baan in het leger had, zei: "Jij belandt in de gevangenis of op het kerkhof." Toen mijn zoon werd geboren, ging ik er anders over denken. Een kind moet een vader hebben. Ik wil hem een goede basis geven, een opleiding en werk, zodat hij niet het verkeerde pad op gaat.'</p> 	<p>HIAGO (15) > 'Ik wilde drugs-soldaat worden, maar mijn moeder verbood het me. "Je moet studeren", zei ze, "en iets van je leven maken." Ze is vermoord, en door een drugsbaas gevoerd aan de krokodillen. Hij beweerde dat ze een partij cocaïne had zoekgemaakt. Ik wilde wraak nemen, maar IBISS hield me tegen. De drugsbaas zit inmiddels vast en komt nooit meer vrij. Mijn beide broers zijn gedood door verdwaalde kogels. Ze waren elf en dertien. Ik zit nu op een voetbalschool. Daar krijg ik ook onderwijs. Ik wil net zo beroemd worden als Ronaldinho.'</p> 	<p>VANDO (19) > 'Ik werd drugs-soldaat omdat niemand iets voor mij deed. Mijn moeder dronk en sloeg me. Ik moest drank voor haar stelen. Daar ben ik vaak voor opgepakt. Mijn familie liet me stikken. Ik had geen identiteitsbewijs. Eigenlijk bestond ik niet. Mijn moeder heeft zich bekeerd tot de kerk en is nu dominee. Ik wil haar vergeven. Het verleden is voorbij. We leven nu en kijken naar de toekomst. Haar naam heb ik op mijn borst laten tatoeëren. Als ik slaag als voetballer zal ik eerst God bedanken en dan Nanko.'</p>
--	--	--	---

FABIO (31) > 'Negen jaar heb ik in de drugshandel gezeten. In die tijd zijn er verschrikkelijke dingen gebeurd. Op een dag haalde ik mijn beste vriend op. De drugsbaas wilde hem zien. Vrolijk stapte hij bij me op de motor. Ik zette hem af en wilde niet blijven. Als ik hem had gewaarschuwd, dan hadden ze mij vermoord. De politie had gezegd dat hij een verklikker was. Ze hebben hem met kerosine overgoten en in brand gestoken. Ik wil niet denken aan vroeger. Dan kan ik niet meer werken.'

JEAN GABRIEL (26) > 'Als drugs-soldaat had ik geld, sierraden en mooie vrouwen. Ik was nooit bang tot we een andere wijk probeerden te veroveren en in een hinderlaag terechtwamen. We vochten 21 dagen lang, zowel tegen de bende die de wijk beheerste, als tegen de politie die ons vanuit helikopters bestookte. Er vielen veel doden, maar ik ben ontsnapt. Thuis hebben we lang gehuild, mijn ouders en ik. Bij IBISS verdien ik minder geld, maar heb ik ook minder vijanden. Mijn droom is mijn beide kinderen een betere toekomst te geven.'

FELIPE (27) > 'Alles wat ik heb, heb ik aan IBISS te danken. Mijn werk, mijn huis. De herinneringen aan vroeger gaan nooit meer weg. Ik moest mensen doden, anders ging ik er zelf aan. Ik was de beste schutter. Sommige mensen trekken nog altijd wit weg als ze me zien. Nu gebruik ik mijn gezag op een betere manier. Op school krijg ik zelfs de onrustigste klas stil.'

leiden naar de azuurblauwe zee onder ons. Hun sloppenwijk ligt aan de andere kant van de stad. Hier zijn ze nog nooit geweest. We passeren een wijk waar een van hen meevocht tegen een andere drugsbende in een 21 dagen durende strijd. De jongen kijkt schichtig opzij. Pas op veilige afstand ontspant hij. Op zijn gezicht verschijnt een grijns: 'Als ze me hadden herkend, had ik héél hard moeten rennen.' Mijn kuiten dreigen te verkrampen. In de afdaling gaat het mis. Het is alsof een pijl in mijn benen wordt geschoten. Ik kan niet anders dan stoppen. De jongens kijken me bezorgd aan. Geen nood, gebaar ik, de finish halen we. Met grote stappen strek ik de spieren. Als de pijn zakt, dribbel ik verder. We komen langs de beroemde stranden van Rio: Ipanema, Copacabana, Flamen-

go... Steeds meer toeschouwers moedigen ons aan. Ook mijn begeleiders krijgen applaus. Ze genieten zichtbaar. Mensen uit de favela's worden gezien als uitschot. Nu staat het publiek voor ze te klappen.

HET EINDE VAN mijn mooiste marathon komt in zicht. Opnieuw voel ik de emoties opwellen. Ontlading volgt. Alles komt nu samen. De uitputting, de blijdschap, de weken van voorbereiding, de tegenslagen. Ik leg, zoals bij elke aflossing, ook deze keer mijn armen om de schouders van mijn begeleiders. Ik ben ze dankbaar. Ze zijn mijn inspiratiebron geweest. We lopen door een haag van enthousiasme. Met 4.25 uur ben ik langzamer dan ooit, maar dat deert niet. De winnaars zijn dan allang gehuldigd: bij de mannen een Fransman, geboren in Congo (2.18.45), bij de vrouwen een Noord-Koreaanse

Ik heb speciale medailles uit Nederland meegenomen in de kleuren van de Braziliaanse vlag

Mensen uit de favela's worden als uitschot gezien, nu staat het publiek voor ze te klappen

(2.35.22), voor wie per ongeluk het volkslied van aartsvijand Zuid-Korea wordt gespeeld.

Bij de finish krijg ik een schitterende medaille omgehangen met daarop de beeltenis van een hardloper die juicht als Ronaldo na een doelpunt: de armen horizontaal gestrekt. De ex-drugssoldaten hebben niet de hele afstand gelopen en ontvangen dus niets, maar daar heb ik iets op gevonden.

Uit Nederland heb ik speciale medailles meegenomen met groengele linten, de kleuren van de Braziliaanse vlag. Van Buuren reikt ze glunderend uit. 'Held van de Marathon van Rio' staat erop. Vandaag hebben zijn jongens geschiedenis geschreven. Het is ex-drugssoldaat

Felipe die mij erop attendeert. 'Ik had het nooit voor mogelijk gehouden dat ik met iemand van een andere bende zou praten. Nu hebben we samen een marathon gelopen.' **RW**

Naschrift: mijn begeleider Thiago wilde twee dagen later de marathon weleens zelf uitproberen. Hij werd op de motor begeleid door Geovani en liep de afstand in 3.10 uur.

